

NOGIRON BOLALAR BILAN TASVIRIY SAN'AT MASHG'ULOTLARINING PSIXOLOGIK AHAMIYATI

Tursunboyeva Umidaxon Abduqodir qizi

Andijon Davlat Pedagogika instituti Ijtimoiy va amaliy fanlar fakulteti

Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi yo'nalishi

3-bosqich 302-guruh talabasi

umidaxontursunboyeva1@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada nogiron bolalar bilan tasviriy san'at mashg'ulotlarining psixologik ahamiyati tahlil qilinadi. Mashg'ulotlar bolalarning ijtimoiy, hissiy va ijodiy rivojlanishiga, shuningdek, o'ziga bo'lgan ishonch va o'zini ifodalash qobiliyatiga ta'sir ko'rsatadi. Maqolada pedagogik yondashuvlar, metodik vositalar va bolalarning psixologik rivojlanishiga qo'shgan hissasi muhokama qilinadi.*

Kalit so'zlar: *nogiron bolalar, tasviriy san'at, psixologik rivojlanish, hissiy ko'nikmalar, ijtimoiy integratsiya, ijodiy qobiliyatlar*

Annotation: *this article examines the psychological significance of visual arts activities with children with disabilities. Such activities contribute to children's social, emotional, and creative development, as well as self-confidence and self-expression. The paper discusses pedagogical approaches, methodological tools, and their impact on the psychological development of children.*

Keywords: *children with disabilities, visual arts, psychological development, emotional skills, social integration, creative abilities*

Аннотация: *В данной статье рассматривается психологическое значение занятий изобразительным искусством с детьми с ограниченными возможностями. Такие занятия способствуют социальному, эмоциональному и творческому развитию детей, а также уверенности в себе и самовыражению. Статья обсуждает педагогические подходы, методические инструменты и их влияние на психологическое развитие детей.*

Ключевые слова: *дети с ограниченными возможностями, изобразительное искусство, психологическое развитие, эмоциональные навыки, социальная интеграция, творческие способности*

Kirish. *Nogiron bolalar bilan tasviriy san'at mashg'ulotlari ijtimoiy va psixologik rivojlanishda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu mashg'ulotlar bolalarga o'z hissiy holatini ifodalash, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish, va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish imkonini beradi. Akhmedov (2010) va Bobo (2012) tadqiqotlariga ko'ra, tasviriy san'at mashg'ulotlari bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi,*

stressni kamaytiradi va psixologik barqarorlikni ta'minlaydi. Nogiron bolalar ko'pincha ijtimoiy integratsiya va o'z qobiliyatlarini namoyish etishda qiyinchiliklarga duch keladilar. Shu sababli, tasviriy san'at mashg'ulotlari ularni ijtimoiy muhitga moslashishga, ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirishga, va o'z hissiyotlarini ifodalashga rag'batlantiradi. Ushbu maqolada quyidagi jihatlar yoritiladi: Nogiron bolalar bilan tasviriy san'at mashg'ulotlarining psixologik ahamiyati; Mashg'ulotlar orqali bolalarning ijodiy, hissiy va ijtimoiy rivojlanishi; Pedagogik yondashuvlar va metodik vositalar; Bolalarning o'z ishlarini namoyish etish orqali reflektiv fikrlash va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish. Tasviriy san'at mashg'ulotlari bolalarga ranglar, shakllar va materiallar bilan ishlash, ijodiy qarorlar qabul qilish va o'z hissiy holatini ifodalash imkonini beradi. Shu bilan birga, nogiron bolalar darslarda faol ishtirok etish orqali ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradilar, mustaqil qaror qabul qilishni o'rganadilar va o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradilar. Interfaol metodlar va vizual mashg'ulotlar bolalarga ijtimoiy integratsiya, ijtimoiy moslashuv, ijodiy va estetik rivojlanish imkoniyatlarini beradi. Shu sababli, tasviriy san'at mashg'ulotlari nogiron bolalarning psixologik barqarorligi, ijtimoiy moslashuvi va ijtimoiy uyg'unligini ta'minlaydigan muhim pedagogik vosita hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Nogiron bolalar bilan tasviriy san'at mashg'ulotlarining psixologik ahamiyati ko'plab olimlar va pedagoglar tomonidan tadqiq qilingan. ****Davlatov (2015)****ning tadqiqotlariga ko'ra, tasviriy san'at mashg'ulotlari bolalarning ijtimoiy, hissiy va ijodiy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Interfaol metodlar yordamida bolalar o'z hissiyotlarini ifodalash, ijodiy qarorlar qabul qilish, va ijodiy tafakkurini rivojlantirish imkoniga ega bo'ladi.

Akhmedov (2010) va Bobo (2012) tadqiqotlariga ko'ra, nogiron bolalar interfaol va vizual mashg'ulotlar orqali o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradilar, ijtimoiy muhitga moslashadi va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Shu bilan birga, ular o'z ishlarini ko'rgazmalarda namoyish etish orqali ijtimoiy mas'uliyat, hamkorlik va tanqidiy fikrlashni o'rganadilar. Karimov (2009) va Gulomov (2007) ning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, tasviriy san'at mashg'ulotlari bolalarning ranglar, shakllar va kompozitsiya elementlarini tanlash qobiliyatini rivojlantiradi. Interfaol metodlar yordamida talabalar: Muammolarni hal qilishni o'rganadilar; Ijodiy qarorlar qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradilar; Vizual tafakkur va estetik didni shakllantiradilar. Bundan tashqari, Soliev (2014) va Karimov (2016) tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, tasviriy san'at mashg'ulotlari nogiron bolalarda ijtimoiy uyg'unlik, hamkorlik va kommunikatsiya ko'nikmalarini shakllantiradi, shu bilan birga ijtimoiy va hissiy barqarorlikni oshiradi. Ushbu kurs ishida nogiron bolalar bilan tasviriy san'at mashg'ulotlarining psixologik ahamiyatini tahlil qilish uchun quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llanildi:

1. Kvalitativ tahlil: Bolalarning san'at ishlarini estetik, psixologik va pedagogik jihatdan tahlil qilish.

2. Observatsiya: Dars jarayonida bolalarning faol ishtirokini, o'z ishlarini yaratish va muhokamalarda qatnashishini kuzatish.

3. Vizual tahlil: Ranglar, shakllar, kompozitsiya elementlari va ularning uyg'unligini tahlil qilish orqali bolalarning estetik va ijodiy qobiliyatlarini baholash.

4. Interfaol mashg'ulotlar: Rol o'yinlari, guruh ishlari, loyihaviy mashg'ulotlar orqali bolalar ijodiy qarorlar qabul qilishni o'rganadilar.

5. Solishtirma tahlil: Interfaol metodlar yordamida bajarilgan ishlar va an'anaviy usullar bilan yaratilgan ishlarni solishtirish, samaradorlikni baholash. Nogiron bolalarning psixologik rivojlanishini oshirish va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun pedagogik metodlar quyidagilar: Guruh ishlari (Group Work): Talabalar birgalikda mashg'ulotlar bajaradilar, ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalari shakllanadi. Vizual tahlil (Visual Analysis): Ranglar, shakllar va kompozitsiya elementlari orqali estetik qarashlar shakllanadi. Loyihaviy mashg'ulotlar (Project-Based Learning): Bolalar mustaqil yoki guruhda kichik ijodiy loyihalarni yaratadilar. Rolli o'yinlar (Role Playing): Bolalar turli rollarni o'ynab, ijodiy qarorlarni sinab ko'radilar. Fikr-mulohaza (Feedback): O'qituvchi va boshqa bolalar tomonidan konstruktiv fikr almashish, natijalarni baholash va takomillashtirish. Bu metodlar bolalarga ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalar, ijodiy va tanqidiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlarini shakllantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, hissiy barqarorlik va o'ziga bo'lgan ishonch oshadi.

Muhokama va Natija. Nogiron bolalar bilan tasviriyl san'at mashg'ulotlari psixologik va ijtimoiy rivojlanishda katta ahamiyatga ega. Interfaol metodlar va vizual mashg'ulotlar orqali bolalar ijodiy qaror qabul qilish, rang va shakllardan foydalanish, kompozitsion yechimlar yaratish kabi ko'nikmalarni rivojlantiradilar. Bunday mashg'ulotlar bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi, hissiy barqarorligini ta'minlaydi va ijtimoiy integratsiyani rivojlantiradi. Davlatov (2015) va Akhmedov (2010) tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, nogiron bolalar interfaol mashg'ulotlar orqali darsga faol jalb qilinadi, o'z hissiyotlarini ifodalaydi va jamiyat bilan ijtimoiy aloqalarni mustahkamlaydi. Interfaol metodlar bolalarda ijtimoiy ko'nikmalar, hamkorlik qobiliyati, tanqidiy fikrlash va reflektiv yondashuvni rivojlantiradi. Shu bilan birga, bolalar o'z ishlarini ko'rgazmalarda namoyish etish orqali ijtimoiy mas'uliyatni anglashni o'rganadilar. Tasviriyl san'at mashg'ulotlari yordamida bolalar: Ranglar va shakllarni uyg'un ishlatishni o'rganadilar; Ijodiy qarorlar qabul qilishni rivojlantiradilar; O'z hissiy holatini ifodalashni o'rganadilar; Tanqidiy fikrlash va reflektiv yondashuvni shakllantiradilar; Ijtimoiy integratsiya va hamkorlik qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Shuningdek, pedagogik metodlar orqali bolalar ijtimoiy muhitga moslashadi, ijtimoiy hamkorlikni rivojlantiradi, va ijtimoiy

uyg'unlikni oshiradi. Interfaol metodlar mashg'ulotni motivatsion va qiziqarli qiladi, bolalarni darsga faol jalb etadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, nogiron bolalar bilan tasviriy san'at mashg'ulotlari: Ijodiy rivojlanishni oshiradi: Bolalar ranglar, shakllar va materiallardan foydalanib o'ziga xos ijodiy yechimlar yaratadilar. Hissiy barqarorlikni rivojlantiradi: Mashg'ulotlar bolalarning o'z hissiyotlarini ifodalash va stressni kamaytirishga yordam beradi. Ijtimoiy integratsiyani ta'minlaydi: Bolalar guruh ishlari va ko'rgazmalar orqali jamiyat bilan aloqada bo'ladilar. Tanqidiy fikrlash va reflektiv yondashuvni rivojlantiradi: O'z ishlarini baholash va boshqa ishlarni tahlil qilish orqali fikrlash ko'nikmalarini oshiradilar. Mustaqil qaror qabul qilishni o'rganadilar: Interfaol mashg'ulotlar bolalarni o'z qarorlarini mustaqil qabul qilishga rag'batlantiradi. Shuningdek, mashg'ulotlar bolalarda ijtimoiy mas'uliyat, hamkorlik, ijodiy tafakkur va o'ziga bo'lgan ishonchni shakllantiradi. Karimov (2009) va Bobo (2012) tadqiqotlariga ko'ra, bolalar o'z ishlarini ko'rgazmalarda taqdim etish orqali ijtimoiy tajriba oladilar, o'z qobiliyatlarini baholaydilar va ijtimoiy uyg'unlikni rivojlantiradilar. Umuman olganda, nogiron bolalar bilan tasviriy san'at mashg'ulotlari bolalarning ijtimoiy, hissiy va ijodiy rivojlanishini ta'minlaydi, estetik didni shakllantiradi va dars samaradorligini oshiradi. Bu mashg'ulotlar bolalarning ijtimoiy integratsiyasi, ijtimoiy ko'nikmalari, mustaqil fikrlash va ijodiy qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Nogiron bolalar bilan tasviriy san'at mashg'ulotlari bolalarning ijtimoiy, hissiy va ijodiy rivojlanishida muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Interfaol metodlar va vizual mashg'ulotlar yordamida bolalar: Ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradilar; Ranglar, shakllar va materiallardan foydalangan holda estetik qarorlar qabul qiladilar; O'z hissiyotlarini ifodalash orqali psixologik barqarorlikni oshiradilar; Mustaqil qaror qabul qilish va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar; Guruh ishlari va muhokamalar orqali ijtimoiy hamkorlik va kommunikatsiya qobiliyatlarini shakllantiradilar.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, interfaol va kreativ metodlar bolalarga motivatsiya va ishtirokni oshirish, o'z ishlariga mas'uliyat bilan yondashish va ijtimoiy uyg'unlikni rivojlantirish imkonini beradi.

Pedagogik nuqtai nazardan, tasviriy san'at mashg'ulotlari bolalarga:

- O'z ijodiy qarorlarini mustaqil qabul qilishni o'rgatadi;
- Ijtimoiy muhitda moslashuv va hamkorlik ko'nikmalarini shakllantiradi;
- Estetik didni rivojlantiradi va san'atga nisbatan tanqidiy fikrlashni oshiradi;
- Ijtimoiy mas'uliyat va madaniy qadriyatlarni hurmat qilishni o'rgatadi.

Shuningdek, mashg'ulotlar bolalarga ijtimoiy integratsiya, ijtimoiy uyg'unlik, ijtimoiy va hissiy barqarorlikni rivojlantirish imkonini beradi. Ko'rgazmalar, guruh ishlari va interaktiv mashg'ulotlar bolalarga o'z ishlarini namoyish etish, ijtimoiy tajriba olish va ijodiy potensialini ochish imkoniyatini yaratadi.

Umuman olganda, nogiron bolalar bilan tasviriy san'at mashg'ulotlari bolalarning:

- Ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish;
- Estetik didni shakllantirish;
- Ijtimoiy ko'nikmalar va hamkorlikni rivojlantirish;
- O'z hissiyotlarini ifodalash va psixologik barqarorlikni oshirish;

imkoniyatlarini yaratadi. Shu bilan birga, bolalar ijodiy ko'rgazmalar orqali yaratuvchanlik, tanqidiy fikrlash, ijtimoiy uyg'unlik va psixologik rivojlanishni bir vaqtning o'zida rivojlantiradilar. Natijada, nogiron bolalar bilan tasviriy san'at mashg'ulotlari ijtimoiy, hissiy va ijodiy rivojlanishni ta'minlovchi asosiy pedagogik vosita sifatida ishlaydi va dars samaradorligini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Akhmedov, G. (2010). San'at ta'limi va rangshunoslik asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya.
2. Davlatov, N. G. (2015). Inklyuziv ta'limda tasviriy san'atning o'rni. Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
3. Bobo, S. (2012). Bolalar san'ati va ijodiy rivojlanish. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
4. Zinchenko, Yu. N. (2001). Psixologiya ranglar: hissiy ta'sirlar va san'atda qo'llanilishi. Moskva: Psixologiya nashriyoti.
5. Karimov, R. (2009). San'at ta'limi: metodologiya va pedagogik yondashuvlar. Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
6. Soliev, B. (2014). Kompozitsiya va shakllarning san'atdagi o'rni. Toshkent: Fan va adabiyot.
7. Gulomov, T. (2007). San'at ta'limida bolalar ijodini rivojlantirish. Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar nashriyoti.
8. Petrov, A. (2003). Artistic Representation and National Identity. London: Routledge.
9. Lur'ya, L. M. (1999). Psixologiya ranglar: hissiy ta'sirlar va san'atda qo'llanilishi. Moskva: Ruhshunoslik nashriyoti.
10. Kovalev, S. A. (2011). Ranglar va shakllarning psixologik ta'siri. Moskva: San'atshunoslik nashriyoti.
11. Karimov, N. O. (2016). Bolalar va san'at: tarbiyaviy ahamiyati. Toshkent: Xalqaro ta'lim nashriyoti.
12. Ibragimov, A. (2005). Milliy qadriyatlar va tasviriy san'at. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
13. Davlatov, N. G., & Akhmedov, G. (2018). Inclusive Art Education Strategies. Tashkent: Ta'lim nashriyoti.

14. Soliev, B., & Bobo, S. (2017). Creative Methods in Inclusive Art Lessons. Tashkent: Fan va Adabiyot.

15. Petrov, A., & Lur'ya, L. M. (2020). Visual Arts and Inclusive Pedagogy. London: Routledge.